

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Sanctionering van mislukte opvoeding

Schuyt, P.M.

Citation

Schuyt, P. M. (2005). Sanctionering van mislukte opvoeding. *Sancties*, 2005(1), 3-7. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/16613>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/16613>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Sanctionering van mislukte opvoeding

P.M. Schuyt

Mevr. mr. P.M. Schuyt is universitair docent aan de universiteit te Leiden en is redacteur van dit blad.

Een kind opvoeden is niet eenvoudig, zeker niet als de overheid zich ermee gaat bemoeien. Minister Donner overwoog enkele maanden geleden de ‘pedagogische tik’ strafbaar te stellen. Daarnaast kwam hij in de justitiebegroting van 2004 met een ander plan om ouders op hun verantwoordelijkheid voor de verzorging en opvoeding van hun kinderen te wijzen: het heffen van een bijdrage van de ouders in de kosten van de tenuitvoerlegging van jeugdsancties. Als de overheid door het gedrag van de minderjarige gedwongen wordt de ouderlijke taak van verzorging en opvoeding over te nemen, dan zal de ouder daaraan moeten meebetalen, zo is zijn redenering.

Hoe ver reikt de verantwoordelijkheid van een ouder voor zijn minderjarige kind? Volgens het Burgerlijk Wetboek heeft degene met het ouderlijk gezag de plicht en het recht om het minderjarige kind te verzorgen en op te voeden. Dat houdt onder andere in dat de ouder verantwoordelijk is voor het lichamelijk en geestelijk welzijn van het kind en het bevorderen van de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid (artikel 1:247 BW). Volgens recent onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau besteden ouders steeds minder tijd aan de opvoeding van hun kinderen. Ze laten deze taak steeds vaker (en volgens de docenten te veel) over aan de scholen. Soms gaat het helemaal mis en maken kinderen zich schuldig aan strafbare feiten. Dit kan resulteren in een HALT-afdoening of een sanctie, zoals jeugddetentie, plaatsing in een inrichting voor jeugdigen of een taakstraf. Een andere mogelijkheid is dat de jeugdige ingaat op een voorstel van het openbaar ministerie om een bepaald project te volgen, onbetaalde arbeid te verrichten of de aanwijzingen van een instelling voor jeugdhulpverlening op te volgen. In dat geval zal het openbaar ministerie van verdere vervolging afzien.

De jeugd heeft de toekomst. Daarom is het belangrijkste doel van alle strafrechtelijke afdoeningsmodaliteiten om op pedagogische wijze een gedragsverandering bij de jonge delinquent te bewerkstelligen. De kosten van deze

reacties op strafrechtelijk handelen zijn in de meeste gevallen hoger dan van sancties uit het volwassenen strafrecht. Gezien de inspanningen die door deze manier van afdoen worden gedaan om de jongere zo vroeg mogelijk weer op het rechte pad te krijgen, is justitie bereid daar extra geld voor uit te geven. Maar in de golf van bezuinigingen en kostenbesparingen is de minister gekomen tot een plan waarin justitie niet meer alléén de hoge kosten van al dit opvoeden moet opbrengen: de financiële bijdrage van de ouders. Dit voorstel roept een nieuwe vraag op: hoe ver reikt de *aansprakelijkheid* van de ouders voor de strafrechtelijke gedragingen van hun kinderen?

De minister heeft, los van de kostenbesparing,¹ verschillende redenen om ouders te laten meebetalen. Allereerst zijn de ouders, zoals hierboven reeds vermeld, verplicht hun kinderen te verzorgen en op te voeden. Om deze taken financieel mogelijk te maken ontvangen de ouders kinderbijslag. Wanneer de verzorging door justitie wordt overgenomen, bijvoorbeeld omdat een jeugdige voorlopig wordt gehecht of wordt veroordeeld tot een intramurale sanctie, dragen de ouders niet bij aan de verzorging van het kind en ontvangen ze, volgens de minister ten onrechte, een tegemoetkoming voor deze niet gemaakte kosten. De ouders verkrijgen voordeel uit de situatie, wat ongewenst is. Hetzelfde geldt voor de situatie waarin de opvoeding door de overheid wordt overgenomen, hetzij intramuraal, hetzij extramuraal. Volgens de minister is de noodzaak tot ingrijpen door de overheid, bijvoorbeeld in de vorm van een sanctie, te zien als een falen van de opvoeding: als een jongere is afgegleeden naar de criminaliteit, dan is de opvoeding *door de ouders* mislukt. De overheid neemt die taak dan over, zodat de ouders geen aanspraak meer zouden moeten kunnen maken op een financiële tegemoetkoming in de vorm van kinderbijslag. Een tweede reden die voor het heffen van een ouderlijke bijdrage wordt opgevoerd is dat ouders “zich meer bewust dienen te worden van het feit dat de kosten die gemoeid zijn met het behulpzaam zijn bij of met het (deels) overnemen van de opvoeding van jeugdigen aanzienlijk zijn”. Ten derde hoopt de minister dat ouders door de bijdrage meer door-drongen raken van hun eigen verantwoordelijkheid bij het grootbrengen van hun kinderen, zodat op den duur minder kinderen in aanraking komen met justitie.² De minister wil langs deze weg duidelijk maken dat ouders meer hun verantwoordelijkheid moeten nemen en dat het nalaten hiervan consequenties heeft.

Bij het vormgeven van de nieuwe regeling wil de minister aanknopen bij de reeds bestaande bijdrageregeling inzake de ondertoezichtstelling. Hij kiest

1 Volgens een voorlopige schatting zou de totale opbrengst van de ouderbijdrage ongeveer 8 miljoen euro kunnen opbrengen. Zie *Kamerstukken II* 2004/05, 29 8000 VI, nr. 8, p. 60.

2 *Kamerstukken II* 2004/05, 29 800 VI, nr. 8, p. 60.

voor een niet-inkomensafhankelijke regeling waar de hoogte van de bijdrage afhangt van de sanctie die wordt opgelegd. Sommige bijdragen zijn eenmalig, sommige maandelijks, met een looptijd van enkele maanden tot enkele jaren.³ Het Landelijk Bureau Inning Onderhoudsbijdrage (LBIO) zal de bijdragen gaan innen. Naar verwachting zal de ouderbijdrageregeling eind 2005 worden gerealiseerd.

Hoewel de minister uitdrukkelijk heeft aangegeven dat de bijdrage niet als sanctie mag worden aangemerkt,⁴ is hier in mijn ogen wel degelijk sprake van het sanctioneren van de ouders. In de Memorie van Toelichting bij het concept-wetsvoorstel stelt de minister dat "Indien [...] jeugdsancties opgelegd moeten worden, in redelijkheid gesteld kan worden dat er in de opvoeding van de jeugdige het nodige mis is gegaan. Daarop wordt de ouder aangesproken, voor die opvoeding is hij immers verantwoordelijk." Belangrijkste reden voor het invoeren van de regeling is dus niet zozeer het voorkomen van onterecht voordeel (het ontvangen van kinderbijslag terwijl de kosten voor de opvoeding en verzorging niet door de ouder worden gemaakt), maar het sanctioneren van de falende ouder. Door het sanctioneren worden de ouders heropgevoed, zodat de kinderen beter worden opgevoed en de criminaliteit daalt. De ouderbijdrage wordt zo als een soort generale preventie toegepast.

Op zich valt er wel iets te zeggen voor het argument van de 'onterechte bevoordeling'.⁵ Het is echter opmerkelijk dat de minister ervoor kiest de hoogte van de ouderlijke bijdrage te koppelen aan het soort sanctie en niet om de kinderbijslag op te schorten of in te houden voor de tijd dat de ouders (een deel van) de verzorging en/of de opvoeding niet zelf verrichten. Dit was logischer geweest gezien de vrees voor onterechte bevoordeling: op die manier worden de ouders niet bevoordeeld, maar ook niet (extra) benadeeld.⁶ Bovendien sluit dit aan bij de wetgeving rondom sociale zekerheidsrechten voor gedetineerden, waarin geregeld wordt dat door de overheid verstrekte uitkeringen worden stopgezet zodra iemand zijn vrijheid wordt ontnomen. Bij de andere argumenten van de minister voor het instellen van de ouderlijke bijdrage kunnen de nodige kanttekeningen worden gemaakt. Ten eerste vanuit het oogpunt van de ouder: kan je die op deze manier aansprakelijk stellen voor de handelingen van zijn kind? Op zich is het niet zo een vreemde

3 *Kamerstukken II* 2004/05, 29 800 VI, nr. 8, p. 60.

4 *Kamerstukken II* 2004/05, 29 800 VI, nr. 8, p. 60.

5 Al is het de vraag in hoeverre ouders inderdaad worden bevoordeeld aangezien bepaalde kosten in verband met verzorging en opvoeding ook doorlopen tijdens de detentie van het kind. Bovendien worden de ouders zeker niet ontheven van hun opvoedingstaken tijdens de interventie door justitie.

6 Hetgeen het geval is als de ouderbijdrage hoger is dan de kinderbijslag.

gedachte om de ouder aansprakelijk te stellen; het Burgerlijk Wetboek gaat daar voor een groot deel zelfs van uit. Maar kan deze lijn wel worden doorgetrokken naar de kosten die gemaakt moeten worden voor de tenuitvoerlegging van een strafrechtelijke reactie op die handelingen? Het nemen van onvoldoende verantwoordelijkheid, resulterend in een falende opvoeding, biedt daarvoor onvoldoende grondslag. Want waarom geldt deze gedachte dan niet voor volwassenen? Van hen zouden we, om voort te bouwen op de ideeën van de minister, zeker mogen verwachten dat ze zelf hun verantwoordelijkheid nemen, zodat we ook kunnen stellen dat ze moeten meebetalen aan de tenuitvoerlegging van hun eigen sanctie. Die sanctie is immers een gevolg van onverantwoordelijk gedrag. Gaan we met de ouderlijke bijdrage niet terug naar de ideeën uit voormalige communistische staten waar ouders opdraaiden voor het handelen van hun kinderen en andersom in de veronderstelling dat ze op die manier elkaar in het gareel houden? Jaag je op deze manier de ouders niet tegen je in het harnas, terwijl je ze juist zo hard nodig hebt bij de opvoeding van deze jeugd? Waarom worden ouders aangesproken op hun verantwoordelijkheid met een negatieve financiële prikkel? Tref je op deze manier niet juist de gezinnen waar veel problemen veroorzaakt worden door de financiële situatie? Volgens de minister zullen de gezinnen niet (extra) in financiële moeilijkheden raken. Hij baseert deze uitspraak op het kleine aantal bezwaarschriften dat het LBIO ontvangt op basis van de bestaande regeling voor ouderbijdrage bij ondertoezichtstelling.⁷ Maar is het niet zo dat het hier gaat om groepen gezinnen die vaak niet eens weten dat ze bezwaar kunnen maken? Ook vanuit de visie van het kind kan deze regeling negatief werken. Een deel van de behandeling van jonge delinquenten bestaat uit het leren verantwoordelijkheid te nemen voor de eigen gedraging. Door de ouders te 'sanctioneren' komt die pedagogische opzet onder druk te staan. Tenslotte ook een kanttekening vanuit het oogpunt van de overheid. Volgens de minister neemt de overheid de opvoedingstaken van de ouders over indien de ouderlijke opvoeding mislukt. De overheid doet dan een poging tot heropvoeding. Wat zijn de consequenties als die heropvoeding mislukt, bijvoorbeeld door het tekort aan plaatsen voor de juiste behandeling of 'criminele besmetting' tijdens de jeugddetentie? Gaat de overheid dan meebetalen aan de gevolgen van de mislukte heropvoeding?

De minister is zich bewust van de risico's die de regeling kan opleveren voor de financiële situatie bij de betrokken gezinnen. Ook beseft hij dat het afglijden naar de criminaliteit niet altijd louter wordt veroorzaakt door een falende opvoeding, zo blijkt uit de volgende overweging uit een brief van de

⁷ *Kamerstukken II* 2004/05, 29 800 VI, nr. 8, p. 59.

minister aan de Tweede Kamer: "Een ander punt dat de regering in dit kader onderkent, is dat het gedrag van een kind niet alleen bepaald wordt door de opvoeding van de ouders, maar dat het gedrag van het kind ook bepaald wordt door 'kindfactoren', zoals intelligentie, temperament en het hebben van een stoornis. Bovendien hadden sommige ouders hun kind wel beter willen opvoeden, maar waren daartoe niet in staat omdat zij zelf bijvoorbeeld een (psychiatrische) stoornis hebben. In die gevallen is van nalatigheid bij de opvoeding geen sprake en is de grondslag voor de bijdrage, behoudens bij uitgespaarde kosten, discutabel. Van die ouders mag wel verwacht worden dat zij alsnog bereid zijn vrijwillige ondersteuning te aanvaarden. Het in deze situatie opleggen van een bijdrage kan helpen om die ouders te stimuleren die vrijwillige hulp te aanvaarden".⁸ In deze redenering klinkt de opvoedkundige stem van onze minister wel heel duidelijk door, maar het is de vraag of zijn methode van negatieve beloning het gewenste effect bereikt. Het is toch algemeen bekend dat een opvoeding met positieve reacties (zoals het aanbieden van specifieke hulp) meer resultaat heeft dan het voortdurend afstraffen? En wie bepaalt of een ouder nalatig is geweest of niet? Kennelijk moeten jeugdsancties niet alleen worden aangewend om de jeugdige delinquent te heropvoeden, ook de ouders krijgen een pedagogische tik mee.

⁸ *Kamerstukken II* 2004/05, 28 741, nr. 4 p. 4.